

Gemeente Amsterdam
t.a.v. wethouder E. van der Burg
Postbus 202
1000 AE Amsterdam

Datum: 28 juni 2017

Kenmerk: 17-0056/MD-cl

Onderwerp: Ongevraagd advies inzake inzet kinderen bij indicatie Hbh.

Geachte heer Van der Burg,

Als belangenbehartiger voor mantelzorgers heeft het Platform Mantelzorg Amsterdam (PMA) meegewerkt aan de reactie van Cliëntenbelang Amsterdam op de Productomschrijving Hulp bij het Huishouden (Hbh). Wij hebben destijds bezwaar gemaakt tegen het schema, dat gebruikt wordt bij de indicatie rond de inzet van kinderen vanaf 5 tot en met 17 jaar.

Het antwoord van de gemeente vonden wij niet bevredigend (zie kader). Hoewel het één en ander is aangepast in de uiteindelijke Productomschrijving Hbh (zie bijlage 1) blijven wij van mening dat de inzet van kinderen niet meegenomen mag worden bij de indicatie.

1. Het gaat hier allereerst om de zogenoemde gebruikelijke hulp.

Gebruikelijke hulp heeft een verplichtend karakter.

Reactie CBA: Dit hele schema afschaffen. Het hebben van een gehandicapt gezinslid trekt vaak een enorme wissel op het gezin of op de relatie. Er wordt door gezinsleden altijd al meer geholpen. Die zijn allemaal min of meer mantelzorger. Kinderen mogen bij de indicatie niet meegenomen worden. Kinderen moeten 'gewoon' ook kind kunnen zijn.

Antwoord gemeente: Gebruikelijke hulp is in beginsel verplichtend. Uiteraard wordt er rekening gehouden met de individuele gezinssituatie en eventuele (over)belasting van gezinsleden. Het gebruikte schema in de productomschrijving geeft inzicht in wat redelijkerwijs van een (gezond) gezinslid verwacht mag worden. Indien nodig kan hiervan afgeweken worden.

De voornaamste en tevens doorslaggevende reden voor het indienen van dit ongevraagd advies is de landelijke motie van de Kamerleden Vera Bergkamp (D66) en Otwin van Dijk (PvdA) die in 2016 door de Tweede Kamer is aangenomen; zie bijlage 2.

Een citaat uit de motie met onder andere de tekst: *“van mening dat jonge mantelzorgers niet onnodig zwaar belast mogen worden, en om dit te realiseren uitgesloten dienen te worden van een indicatie en verzoekt de regering samen met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten te bevorderen dat alle gemeenten oog hebben voor jonge mantelzorgers zodat zij zowel in de thuissituatie als op school de ondersteuning krijgen die ze nodig hebben.”*

Het Platform Mantelzorg Amsterdam onderschrijft deze motie van harte en vindt dat maatwerk het uitgangspunt dient te zijn bij de ondersteuning van gezinnen met een ziek gezinslid of gezinslid met een beperking (zie bijlage 3). Met maatwerk bedoelen wij dan niet, datgene wat met restricties is geformuleerd in de nieuwe Wet maatschappelijke ondersteuning 2015, maar passend bij het gezin.

Standpunt herzien

Naast de motie zijn er diverse argumenten die wij u ter overweging willen meegeven om uw eerder ingenomen standpunt te herzien:

- Dat de gemeente in individuele situaties altijd een zorgvuldige afweging dient te maken. En zij rekening moet houden met de specifieke omstandigheden van het kind en zijn ouders. Daarbij past het niet dat in het beleid vóóraf bepaald is, wat verstaan wordt onder ‘gebruikelijke hulp door kinderen’;
- Dat de draaglast en draagkracht van mensen, zeker als het om kinderen gaat, verschillen. Wat in het ene gezin als gebruikelijke hulp kan worden gekwalificeerd, kan voor het andere gezin (gelet op de omstandigheden binnen dat gezin) leiden tot de conclusie dat er sprake is van boven gebruikelijke hulp;
- Dat het betrekken van kinderen bij de huishouding geen taak is van degene die de Wmo-indicatie stelt. Opvoeding van kinderen is een taak van de ouders;
- Dat het niet wenselijk is dat gezinnen met een gehandicapt gezinslid extra worden belast door inmenging van een indicatiesteller;
- Dat de gezinnen waarvan een lid kampt met een ziekte of beperking, indien gewenst, juist ondersteuning dienen te krijgen bij opvoedingsvraagstukken;
- Dat uit de praktijk en diverse onderzoeken blijkt dat jonge mantelzorgers een kwetsbare positie innemen.¹² (zie bijlage 4, 5 en 6).

¹ Onderzoek van Geke Romijn, Ireen de Graaf Martha: De Jonge Kwetsbare kinderen. Literatuurstudie over verhoogde risicogroepen onder kinderen van ouders met psychische of verslavingsproblemen. Trimbos-instituut, Utrecht, 2010.

² Het boek van Marinka Kamphuis: Te vroeg volwassen, over parentificatie. Te vroeg volwassen gaat over kinderen die voor hun ouders zorgen, een verschijnsel dat we 'parentificatie' noemen, en over de verwachtingen die ouders van hun kinderen hebben. Het gaat hierbij zowel om praktische handreikingen als om emotionele ondersteuning.

Amsterdam zet zich breed in op hulp en ondersteuning van jonge mantelzorgers, onder andere met de slogan "Ik zorg voor mijn moeder. Daarom had ik weinig vrije tijd. Nu ik hulp heb gevraagd, kan ik af en toe iets voor mezelf doen." Hiermee onderkent de gemeente dat jonge mantelzorgers zwaar belast kunnen worden en dan past het niet om bij de indicatiestelling meer belasting als inzet te hebben.

Met dit ongevraagd advies willen we niet het beeld neerzetten, dat álle kinderen die opgroeien met een gezinslid met ziekte of beperking getraumatiseerd raken of zielig zijn. Onze inzet is aan te tonen dat er maatschappelijk gezien goede redenen zijn om deze kinderen niet extra te belasten.

Wij vinden het belangrijk om als PMA de gemeente er op te wijzen haar beleid niet alleen te richten op het oplossen van problemen, maar vooral op het voorkomen ervan. Het meenemen van gebruikelijke hulp door kinderen bij de Wmo-indicatie Hbh staat daar haaks op. Wij zien graag uw reactie op ons ongevraagd advies tegemoet en zijn zo nodig bereid tot het geven van een nadere toelichting.

Met vriendelijke groet,

Angelien Horn

voorzitter Platform Mantelzorg Amsterdam

Bijlage 1 Inzet kinderen Productomschrijving Hbh

Bijlage 2 Motie

Bijlage 3 Overleg Jeugdplatform Amsterdam

Bijlage 4 Casus uit de praktijk 1

Bijlage 5 Casus uit de praktijk 2

Bijlage 6 Als de rollen omkeren

Bijlage 1 - Inzet kinderen Productomschrijving Hbh

Schema opgenomen in concept Product omschrijving Hbh

Voor gezonde jonge huisgenoten geldt:

- Huisgenoten tot 5 jaar leveren geen bijdrage aan het huishouden
- Huisgenoten van 5 tot en met 12 jaar worden naar eigen mogelijkheden betrokken bij lichte huishoudelijke werkzaamheden (bv. opruimen, tafel dekken/afruimen, afwassen/afdrogen, een boodschap doen en kleding in de wasmand gooien)
- Huisgenoten van 13 tot en met 17 jaar worden kunnen ongeacht studie of werk helpen bij lichte huishoudelijke werkzaamheden (bv. opruimen, tafel dekken/afruimen, afwassen/afdrogen, een boodschap doen, kleding in de wasmand gooien) en hun eigen kamer op orde houden (rommel opruimen, stofzuigen en bed verschoneren)
- Huisgenoten van 18 tot en met 22 jaar kunnen een eenpersoonshuishouden voeren. Dit wil zeggen; schoonhouden van sanitaire ruimte, keuken en een kamer, de was doen, boodschappen doen, maaltijd verzorgen, afwassen en opruimen. Indien nodig kan ook de opvang en/of verzorging van jongere gezinsleden tot hun taken behoren.
- Huisgenoten vanaf 23 jaar kunnen de huishoudelijke taken volledig overnemen wanneer de cliënt uitvalt.

Tekst opgenomen in de uiteindelijke Product omschrijving Hbh

Het inzetten van eigen kracht

Het vergroten van de inzet van het eigen sociale netwerk. Gebruikelijke hulp Bij het eigen sociaal netwerk gaat het allereerst om de zogenoemde gebruikelijke hulp². Gebruikelijke hulp heeft een verplichtend karakter. Dit houdt in dat er zowel van volwassenen als jonge huisgenoten een bijdrage wordt verlangd in het huishouden. *Bij gebruikelijke hulp wordt rekening gehouden met de leeftijd en belastbaarheid van de huisgenoot. Voor gezonde jonge huisgenoten geldt dat kinderen van 5 tot en met 12 naar eigen mogelijkheden betrokken worden bij lichte huishoudelijke werkzaamheden (bv. opruimen, tafel dekken/afruimen, afwassen/afdrogen, een boodschap doen en kleding in de wasmand doen). Kinderen tot 17 jaar kunnen ongeacht school, studie of werk (bijbaan) helpen bij lichte huishoudelijke werkzaamheden (bv. opruimen, tafel dekken/afruimen, afwassen/afdrogen, een boodschap doen, kleding in de wasmand gooien) en hun eigen kamer op orde houden (rommel opruimen, stofzuigen en bed verschoneren) en huisgenoten van 18 tot en met 22 jaar kunnen een eenpersoonshuishouden voeren. Taken bij een eenpersoonshuishouden wil zeggen: schoonhouden van sanitaire ruimte, keuken en een kamer, de was doen, boodschappen doen, maaltijd verzorgen, afwassen en opruimen. Indien nodig kan ook de opvang en/of verzorging van jongere gezinsleden tot hun taken behoren. Huisgenoten vanaf 23 jaar kunnen alle huishoudelijke taken volledig overnemen.*

Bijlage 2 - Motie

Tweede Kamer der Staten-Generaal

Vergaderjaar 2015–2016

29 538Zorg en maatschappelijke ondersteuning

Nr. 221 MOTIE VAN DE LEDEN BERGKAMP EN OTWIN VAN DIJK

Voorgesteld 15 juni 2016

De Kamer, gehoord de beraadslaging, constaterende dat één op de tien jongeren mantelzorger is; van mening dat jonge mantelzorgers niet onnodig zwaar belast mogen worden, en om dit te realiseren uitgesloten dienen te worden van een indicatie; verzoekt de regering, samen met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten te bevestigen dat de gemeenten, met inachtneming van het protocol gebruikelijke zorg, de mogelijkheid tot het verlenen van mantelzorg door jongeren niet meewegen in het vaststellen van de ondersteuningsbehoefte in het kader van de Wmo, en dit aan alle gemeenten te communiceren; verzoekt de regering tevens, in overleg met VNG te bevorderen dat alle gemeenten oog hebben voor jonge mantelzorgers zodat zij zowel in de thuissituatie als op school de ondersteuning krijgen die zij nodig hebben; verzoekt de regering voorts, de Kamer over bovenstaande punten te informeren in de eerstvolgende voortgangsrapportage, en gaat over tot de orde van de dag.

Bijlage 3 - Overleg Jeugdplatform Amsterdam

Tijdens de totstandkoming van dit advies hebben wij ook overlegd met het Jeugdplatform Amsterdam.

We hebben gesproken met één van de belangenbehartigers en één van de ondersteuners. Zij gaven aan in grote lijnen achter ons advies te staan. In meerdere adviezen van het Jeugdplatform is namelijk te lezen dat maatwerk en overbelasting van mantelzorgers belangrijke thema's zijn.

Een zorg van het Jeugdplatform is dat er onvoldoende herkenning en erkenning is van jonge mantelzorgers in het geval van een zieke of beperkte ouder/familie lid.

Eerder dit jaar organiseerde het Jeugdplatform een werkgroep met en over mantel-ouders. Een idee dat toen geopperd werd: 'Draai het om: kinderen worden standaard niet 'mee gerekend' in de gebruikelijk zorg en in individuele gevallen wordt gekeken of jonge mantelzorgers wel 'iets' kunnen doen. Zo wordt gewaarborgd dat jonge mantelzorgers niet overbelast worden en er ruimte is voor een zo normaal mogelijke ontwikkeling.'

Mogelijk dat in een later stadium dit onderwerp nog verder uitgediept wordt in het Jeugdplatform: bijvoorbeeld door de formele Adviesgroep te vragen om een reactie.

Bijlage 4 – Casus vanuit de praktijk 1

Casus vanuit de praktijk, aangeleverd door wijkverpleegkundigen

Het gaat over een 51 jarige mevrouw, met COPD gold 4, 24 uur afhankelijk van zuurstof. Ze is alleenstaand en heeft 2 dochters van 18 en 21 jaar, inwonend.

Haar lichamelijke conditie is slecht/zeer beperkt. Door de wijkverpleging is PGB aangevraagd voor ADL, jongste dochter kan namelijk geen baantje nemen. Deze PGB heeft mw. gekregen. Echter omdat haar 2 kinderen in huis wonen heeft ze geen recht op huishoudelijke hulp.

Dochter van 18 is gestopt met opleiding. Zij zorgt grotendeels voor haar moeder, doet dat graag maar voelt zich daar ook verplicht toe. Haar zus staat daar anders in, die zorgt meer voor zichzelf. Werkt, gaat uit enz. de jongste dochter is nu 24 uur inzetbaar voor haar moeder. Er zijn wel mogelijkheden aangeboden om andere zorg in te zetten of vrijwilligers. Maar de mensen zijn erg op zich zelf, dus dat maakt het moeilijk.

Jongste dochter krijgt wel ondersteuning van maatschappelijk werk, er wordt gekeken welke mogelijkheden ze heeft om wel haar studie te vervolgen.

In zo'n situatie zou het goed zijn om wel recht te hebben op huishoudelijke zorg. HVZ in ZIN of PGB het zal een bijdrage leveren in de zorg/ondersteuning voor het hele gezin.

Bijlage 5 - Casus vanuit de praktijk 2

Wat betekent een gehandicapte ouder voor een opgroeiend kind?

Het gezin bestaat uit 4 personen, een vader, moeder, dochter van 10 en zoon van 12 bij het begin van het gehandicapt raken van de moeder. Moeder van 38 jaar loopt na een scheur in haar enkelband na twee jaar nog met krukken en veel pijn. Er wordt uiteindelijk in 1991 de diagnose CRPS vastgesteld, dan beginnen de problemen voor het gezin. Moeder ligt 14 maanden in het ziekenhuis. Door medicatie, waar ze allergisch voor blijkt te zijn, belandt ze in een rolstoel. De kinderen zijn dan 14 en 12 jaar. De zoon zit dan in de 3^e klas van de Havo op het Amsterdams Lyceum en de dochter in de brugklas.

Alleen eten

De vader werkt bij het Sportcentrum van de UvA en heeft wisseldiensten, van 8 tot 17 uur, van 12 tot 21 uur of van 16 tot 01 uur. Door de situatie thuis vervalt de laatste dienst. Maar van 12 tot 21 uur is ook voor de kinderen heftig, zij moeten dan 's avonds alleen eten. Hierdoor voelt de zoon zich verantwoordelijk voor zijn zus. Hij bedoelt het goed maar het blijkt achteraf een grote druk op zijn zus te zijn geweest.

Alles komt neer op rest van het gezin

In het ziekenhuis gaat het niet goed en dat voelen de kinderen ook. Ze mogen altijd op bezoek komen en mogen hier ook hun huiswerk maken. De moeder ligt alleen en er hoeft niet gelet te worden op bezoektijden. Door deze situatie van onrust moeten ook nog alle huishoudelijke dingen doorlopen. Dit komt neer op de vader en de kinderen, maar dit is eigenlijk te zwaar. Als de moeder thuis komt, is ze er lichamelijk en psychisch niet goed aan toe. Er zit nu CRPS in alle ledematen, ze kan haar armen moeilijk gebruiken en is volledig rolstoelafhankelijk. Zij ligt door de pijn bijna de hele dag op bed, beneden in de huiskamer. Alles komt dus neer op de vader en de kinderen. Wel wordt er geregeld dat er 1 maal per week een huishoudelijke hulp komt voor 3 uur en 2 maal per dag wijkverpleging.

Lager schooladvies

Door deze situatie is de dochter die met advies van de school HAVO/VWO naar de brugklas ging uiteindelijk na een paar maanden 2^e klas HAVO/MAVO gaan doen. Ook de zoon heeft behoorlijk wat psychische problemen, hij uit dit niet, maar trekt zich terug en baast, goedbedoeld, over zijn zus. Door de zware druk op de kinderen heeft de dochter op latere leeftijd, 36 jaar, erkend dat zij daar toch psychische problemen mee heeft. Zij at veel uit onvrede en door daar wat mee te doen kwam dit pas naar voren, ook heeft zij een slecht zelfbeeld. De dochter is nu al twee jaar onder behandeling bij een psycholoog om haar leven weer op orde te krijgen. Haar echtgenoot wordt ook betrokken bij dit proces.

Het blijkt dat kinderen in zo'n situatie eigenlijk veel te veel thuis moeten doen, waardoor hun sociale leven t.o.v. studiegenoten anders is. Ook de andere veranderingen zijn groot. Er is ineens niet alles meer mogelijk, zoals vakantie en activiteiten buitenshuis. Er wordt te weinig rekening gehouden met de psychische druk die kinderen krijgen, naast de mantelzorg en de huishoudelijke zorg.

Bijlage 6 – Als de rollen omkeren

Als de rollen omkeren

IRIS PRONK 2 oktober 2015 uit Dagblad Trouw

Ouders leunen soms zo op hun kind dat de rollen omkeren: kinderen die het thuis draaiende houden. Psychotherapeut Marinka Kamphuis ziet de gevolgen ervan bij haar cliënten en schreef een boek over dit verschijnsel: parentificatie.

Het klinkt hard, zegt de 37-jarige Lizzie, maar voor haar is het goed dat haar moeder dood is. Daardoor kwam er ruimte voor haar eigen ontwikkeling tot zelfstandige vrouw. Tot die tijd was ze praatpaal en steunpilaar, zeg maar 'een miniversie van mijn moeder'. Toen haar moeder ernstig ziek werd, ging ze haar ook fulltime verplegen. De boodschappen, de wc's poetsen, de bedlegerige patiënte verzorgen: wat deed Lizzie niet?

Lizzie was pas vijftien toen haar moeder aan kanker overleed. De verpleegstersrol speelde ze vanaf haar veertiende jaar; toen kon haar moeder niet meer lopen. Zelf noemt ze haar levensverhaal 'bizar' en 'uit een andere wereld'. Die was klein en geïsoleerd: moeder en dochter zaten boven op elkaar, ze hadden nauwelijks contacten buiten de deur. Lizzies vader stond op afstand en had weinig invloed op de symbiotische relatie tussen moeder en dochter.

Een symbiose - Lizzie gebruikt het woord zelf om hun omgang te typeren - is volgens het woordenboek een nauwe samenleving van twee organismen die in elk geval goed is voor één van de twee.

Niet voor het jonge meisje, constateerden de onderwijzer, de leerplichtambtenaar en de jeugdzorgmedewerkers die hun huis bezochten. Het is pedagogisch onverantwoord om je kind zo op te voeden: als verlengstuk van jezelf, met weinig kansen op een eigen ontplooiing. Toch konden zij niet verhinderen dat Lizzie steeds minder en vanaf haar twaalfde helemaal niet meer naar school ging.

Terwijl leeftijdgenootjes leerden rekenen en naar dansles gingen, keek zij tv met haar moeder of luisterde ze in haar eentje naar muziek. "De dagen waren best lang", herinnert ze zich. Naarmate haar moeder zieker werd, vulden ze zich vanzelf met klusjes en zorgen.

Lizzie heet in werkelijkheid anders; een gefingeerde naam was de voorwaarde voor dit gesprek. Ze zoekt nu een baan als hulpverlener in de geestelijke gezondheidszorg en wil niet dat een potentiële werkgever haar al via de krant leert kennen. Dat ze haar verhaal überhaupt wil vertellen, komt door haar affiniteit met het onderwerp: kinderen die te vroeg volwassen moeten zijn en daar in hun volwassen leven last van krijgen. Al wil Lizzie - die het na de dood van haar moeder uiteindelijk tot een hbo-diploma schopte - ook graag uitdragen 'dat je als mens een enorme veerkracht hebt'.

Kinderen die de ouders van hun ouders moeten worden, al dan niet voor langere tijd. Psychotherapeut Marinka Kamphuis kwam dit fenomeen zo vaak tegen bij haar volwassen cliënten dat ze besloot er een boek over te schrijven. Het is net verschenen bij Boom Uitgeverij: 'Te vroeg volwassen'.

Over parentificatie'. In dat laatste woord zit het Engelse en Franse woord voor ouder (parent). Een puur Nederlandse equivalent zou 'veroudering' kunnen zijn, als dat niet al iets anders betekende.

'Parentificatie' is geen nieuw begrip, het werd ruim veertig jaar geleden geïntroduceerd door de Hongaars-Amerikaanse psychiater Boszormenyi-Nagy, de pionier van de contextuele therapie. Hij beschreef er gezinsomstandigheden mee 'die maken dat een kind verantwoordelijk wordt (gemaakt) voor het welbevinden van zijn ouders'. (Het citaat komt uit het 'Psychoanalytisch woordenboek'.) Denk aan een echtscheiding, een ernstige ziekte, een depressie, een verslaving; moeilijke situaties waarin ouders soms zwaar op hun kinderen leunen.

Maar veel bekendheid kreeg het begrip toch niet, zegt Kamphuis. "Er is relatief weinig literatuur over parentificatie en al helemaal niet voor het brede publiek." Opmerkelijk, omdat er volgens haar wél veel volwassenen zijn die in hun jeugd zo'n rolverwisseling hebben meegemaakt.

15 procent

Cijfers zijn er nauwelijks; in de wetenschappelijke artikelen die ze voor haar boek doorspitte, kwam ze slechts één Vlaams onderzoek in die richting tegen. Dat stelt dat 25 procent van alle patiënten in de geestelijke gezondheidszorg geparentificeerd zou zijn. Zelf schat zij het percentage op 15 procent; nog altijd een flinke groep. Hoeveel geparentificeerde volwassenen er rondlopen, zonder ooit bij hulpverleners aan te kloppen, is niet bekend.

In haar spreekkamer sprak Kamphuis in de afgelopen achttien jaar in elk geval wel 'een paar honderd mensen' met een achtergrond die overeenkomsten vertoont met die van Lizzie, denkt ze. Al moet gezegd dat Lizzie, die als puber in haar eentje verantwoordelijk was voor een doodzieke moeder én helemaal voor zichzelf moest zorgen, wel aan een ernstige vorm van parentificatie lijdt. Naast deze 'destructieve' variant zijn er ook andere, milde vormen, die geen schadelijke en in sommige gevallen zelfs positieve gevolgen kunnen hebben (zie kader).

Als psychotherapeut ontmoet Kamphuis vooral de 'ernstige gevallen'; ze komen bij haar binnen met een burn-out, somberheid of angstklachten. Vaak ook gaan ze gebukt onder een immens schuldgevoel dat ze sinds hun jonge jaren hebben opgebouwd. Gaat ze met haar cliënt graven - wat haar werk is - dan stuit ze vaak op een vader of moeder die het jonge kind vroeger te zwaar heeft belast.

"Als een zesjarige bijvoorbeeld het huishouden moet doen, gaat er geheid iets mis. Als moeder dan thuiskomt en vraagt: 'Waarom heb je de afwas niet gedaan?!' Dan voelt een kind zich schuldig en denkt: ik had beter mijn best moeten doen. Maar hoe hard hij ook zijn best doet, zijn moeder blijft ziek, of zijn ouders blijven ruziën. Daar kan een kind niets aan doen", zegt Kamphuis. "Maar het denkt zelf van wel. Het zoekt de oorzaak én de oplossing van de problemen van zijn ouders in zichzelf. En blijft dus alsmaar falen."

Het jezelf in bochten wringen om aan de - vaak onuitgesproken - verwachtingen van je ouders te voldoen, leidt uiteindelijk tot een 'vals zelf', dat het 'ware ik' verdringt. In haar beroemde boek 'Het drama van het begaafde kind' (1979) beschrijft de Zwitserse psychoanalytica Alice Miller dat verschijnsel al. Waarbij 'begaafd' wijst op het vermogen om de wensen en verlangens van de ouders aan te voelen en zich ernaar te voegen. Begaafde kinderen zijn vaak zo sterk gericht op hun omgeving dat ze vastlopen in hun eigen ontwikkeling - het 'drama' uit de titel van Millers boek. In de opvoeding blijken de behoeften van de ouders telkens belangrijker dan die van het kind.

Dat drama is nog altijd actueel volgens therapeute Kamphuis; zo vormen kinderen uit vechtscheidingen een risicogroep, net als kinderen van asielzoekers en kinderen van ouders met ernstige psychische klachten. Al kun je dat zeker niet omdraaien: bijvoorbeeld niet alle ouders met een psychische ziekte overvragen hun kind.

Zo heeft zij een cliënte die psychotisch is en soms stemmen hoort en toch uitstekend voor haar kinderen zorgt door tijdig haar netwerk in te schakelen. Zodra ze zich niet goed voelt, vraagt ze een buurvrouw of haar ouders om haar zorgtaken over te nemen.

Ondanks decennia psychologisch onderzoek is de menselijke psyche nog steeds niet doorzichtig. Ook Kamphuis weet niet altijd of de klachten van haar cliënten zijn terug te voeren op het door Miller beschreven drama of misschien ook andere oorzaken hebben. Wel ziet ze sommige patronen zo vaak, dat er wel een rechtstreeks verband moet zijn: mensen die in hun jeugd te vaak voor hun ouders moesten zorgen, weten vaak niet goed wat ze zelf eigenlijk willen en voelen.

Grenzeloos

"Ze zijn grenzeloos in het zorgen voor anderen", zegt Kamphuis. "Maar weten niet hoe ze voor zichzelf kunnen zorgen. Ze hebben ook niet geleerd om moeilijke gevoelens te verdragen. Als de tachtigjarige buurvrouw ziek en slecht ter been is, hebben ze maar één reactie in hun repertoire: 'Ik moet haar helpen. Koste wat kost'. Terwijl het voor henzelf soms beter is om te zeggen: 'Heel naar voor de buurvrouw, maar ik blijf een avondje voor de tv hangen'."

Ook hebben ze vaak een negatief zelfbeeld, zegt Kamphuis: kinderen die geleerd hebben dat de behoeften van anderen altijd voorgaan, kunnen "het gevoel krijgen dat zij en hun problemen niet de moeite waard zijn om aandacht aan te besteden. Dat zij alleen de moeite waard bent als ze heel veel voor anderen doen."

Deze innerlijke overtuiging draagt bij aan relatieproblemen; ook die ziet Kamphuis geregeld voorbijkomen. Geparentificeerde volwassenen verliezen zichzelf in de liefde, ze zijn tot het ongezonde uiterst loyaal. Of ze zijn juist niet in staat om zich kwetsbaar op te stellen, ze weten niet hoe ze op een ander moeten vertrouwen. "Geven en nemen zijn niet met elkaar in balans."

Een therapeut kan cliënten helpen al die ambivalente gevoelens uit te pluizen en te verklaren. Dat er een woord is voor het patroon dat onder die warboel van emoties ligt, is voor sommigen al een hele opluchting, zegt Kamphuis. "Parentificatie klinkt toch fijner dan een of andere psychiatrische stoornis."

Volwassenen die als kind al leerden om voor anderen te zorgen, zijn voor hun omgeving vaak prettig gezelschap: attent en zorgzaam. Ze staan voor iedereen klaar, doen eindeloos vrijwilligerswerk en kiezen - net als Lizzie - ook vaak het beroep van hulpverlener. Van Kamphuis moeten ze leren "dat ze ook de moeite waard zijn als ze op de bank tv liggen te kijken".

Soms werkt het goed

Ouders die zwaar op hun kinderen leunen zijn geen nare mensen die van hun leven een zootje maken, zegt psychotherapeut Marinka Kamphuis. En hun kinderen zijn ook niet per se zielige slachtoffers. Het kan gebeuren dat één van beide ouders ziek wordt en kinderen daardoor extra taken en zorgen krijgen. Zo is het leven, daar kan niemand iets aan doen.

Of die extra verantwoordelijkheid beschadigend is, hangt van een heleboel factoren af. Een belangrijke is erkenning: als ouders zien wat hun kind op zich neemt en dat ook waarderen, scheelt dat al heel veel.

Ook de duur van de parentificatie - zoals de rol-omkering wel wordt genoemd - is van belang. Gaat het om een afzienbare periode van ziekte, waarna moeder opknapt en haar dochter weer gewoon kind kan zijn? Of moest zij haar hele jeugd de sterkste zijn thuis? En was de hulp die een jongen vroeger bood vooral praktisch, deed hij de afwas en de boodschappen? Of probeerde hij daarnaast ook zijn verslaafde vader van de drank af te helpen of zijn depressieve moeder op te beuren, wat natuurlijk niet lukte?

Op sommige kinderen heeft parentificatie een positief effect: zij ontwikkelen zich tot helpers en verzorgers en voelen zich gewaardeerd en prettig in die rol.

Marinka Kamphuis: 'Te vroeg volwassen. Over parentificatie'. Uitgeverij Boom, euro 24,95